

Fremtidens natur

I den nye Roskilde Kommune

Danmarks
Naturfredningsforening

Danmarks Naturfredningsforening er Danmarks største grønne forening. Den er stiftet i 1911 og har i dag 215 lokalkomiteer, der hver dækker én eller flere af landets kommuner.

Foreningens overordnede og langsigtede mål er, at Danmark bliver et bæredygtigt samfund med et smukt og varieret landskab, en rig og mangfoldig natur og et rent og sundt miljø.

Vi arbejder for befolkningens muligheder for gode naturoplevelser og med emner som naturbeskyttelse, miljøbeskyttelse, planlægning, adgang til naturen, lovgivning og oplysning.

Foreningen havde i april 2006 138.000 medlemmer, hvoraf to-tusinde er aktive og bruger en del af deres fritid på at arbejde for foreningens formål.

Vi arbejder især med den danske natur og mulighederne for at opleve den. Mere brede miljøemner er også inden for arbejdsområdet ligesom internationalt engagement især gennem EU og Danmarks nærområder, Østersøen og Nordsøen.

I arbejdet med den danske natur søger Danmarks Naturfredningsforening at sikre, at tabet af den biologiske mangfoldighed standser. Derfor beskæftiger foreningen sig også med land- og skovbrugets produktionsmetoder, der har afgørende indflydelse på naturens vilkår.

Du har brug for naturen. Og den har brug for dig!

Danmarks Naturfredningsforening
Tlf. 39 17 40 00
dn@dn.dk
www.dn.dk

Indhold

	Side
Hvad vil DN med dette hæfte?	4
Landskabet i en nøddeskal	5
Visioner om naturen i Roskilde Kommune	5
Generelle forslag til forbedring af rekreative muligheder	8
Syv konkrete forslag til fremtidens natur i Roskilde kommune i de næste 10 år ...	9
Naturgrundlaget	10
Udvalgte naturtyper	11
Nogle vigtige naturperler	15
Generelle anbefalinger om naturforvaltning	21
Generelt om landbrug	23
Hvordan forvaltes naturen i Danmark	25
Ordforklaring	26
Litteraturliste	27

Hvad vil Danmarks Naturfredningsforening med dette hæfte?

Vi vil sige tillykke med den nye kommune og tillykke til de politiske og administrative aktører, der nu får hovedansvaret for natur- og miljøindsatsen!

Naturfredningsforeningen i Gundsø, Ramsø og Roskilde ser frem til samarbejde og ønsker med dette hæfte at præsentere en vision for naturen i Roskilde Kommune, til glæde for planter, dyr, svampe, borgere og gæster i vort fine og enestående område.

Masser af dejlig natur

Overordnet hænger udviklingen i den nye Roskilde Kommune sammen med Hovedstadsområdets *Fingerplan*, som gælder helt til år 2017. Planen giver plads til boliger i fingerne, og grønne kiler mellem dem. Den gamle Roskilde Kommune ligger i forlængelsen af en finger, med erhverv, boliger og gode transportmuligheder; mens Gundsø og Ramsø ligger i forlængelse af grønne kiler som skal holdes fri for byudvikling.

Der er masser af dejlig natur i Roskilde Kommune og de fleste borgere bor tæt på store naturoplevelser. Især på grund af fjorden, Boserup Skov og de store ådale ved Ramsø og Værebø. Men der er brug for mere og bedre natur og for mere sammenhængende natur, og der er brug for at beskytte og pleje den natur vi allerede har. Naturen inde i landet har det ikke for godt. Der skal skabes sammenhæng mellem de små isolerede vandløb, moser og skove, og de større naturområder.

Det er også vigtigt at sikre de rekreative oplevelser. Skovture (og andre naturoplevelser) rangerer højest, når man spørger danskerne om foretrukne fritidsbeskæftigelser.

Selve Roskilde by præges af byudvikling og betydelig infrastruktur, både lokal, national og endda international. Hele kommunen er præget af nærheden til millionbyen København. De grønne områder er hele tiden

under pres. Også derfor er der brug for en ekstra indsats for naturen og de gode naturoplevelser.

Sammenhæng

Vi er overbevist om, at der skal etableres en egentlig sammenhæng mellem vore naturområder, for at naturværdierne kan sikres i fremtiden. Forslaget bygger først og fremmest på de tre lokalkomiteers lokalkendskab. Både alment naturkendskab og frugten af mange års arbejde med naturen på egnen.

Roskilde Amt har i mange år arbejdet yderst kvalificeret med natur- og miljøspørgsmål. Der ligger et righoldigt materiale af registrering, kortlægning og planer. Men vi synes lejligheden er til at se på området med nye og friske øjne. Dette hæfte er således Danmarks Naturfredningsforenings bud på den fremtidige natur i den nye store kommune og et supplement til amtets naturafdelings arbejde.

Mangfoldighed

I 2001 slog Wilhjelmudvalget fast, at "kvaliteten af Danmarks natur og biodiversitet har ikke tidligere været så ringe". Wilhjelmudvalget bestod af en lang række organisationer og personer fra landbruget, universiteterne, ministerierne og de grønne foreninger. Derfor blev udsagnet også taget alvorligt.

Der er flere årsager til, at det er sådan. De vigtigste er:

- Naturen har for lidt plads
- De enkelte naturområder er for små og isolerede
- Trafikken er øget og infrastrukturen tager mere plads
- Vandet er forsvundet fra landskabet
- Næringsstofferne forurener
- Lysåbne naturtyper gror til
- Der anvendes for store mængder pesticider

Grønt Naturnetværk

For at hjælpe på den situation foreslår Danmarks Naturfredningsforening et grønt netværk med spredningskorridorer af eksisterende natur, genoprettet natur og ny natur.

Danmarks Naturfredningsforening udgav i 2004 en bog om fremtidens natur i Danmark. Den angiver et grønt naturnetværk, som binder naturområderne sammen, og gør dem større og dermed mere robuste. "Fremtidens natur i Danmark" viser, hvor Danmark internationalt og nationalt har ansvar for at skabe bedre forhold for naturen. I bogen skriver vi om de vigtigste naturområder og giver forslag til en lang række større naturgenopretningsprojekter, nationalparker og tilsvarende væsentlige områder.

I dette hæfte peger vi på Roskilde Kommunes grønne netværk.

Bæredygtighed

Vi ønsker også at give vores bud på, hvad vore lokale politikere kan gøre for at værne om naturværdierne, og for at forbedre situationen rundt omkring i kommunen, hvor naturen er under pres. Hvad vi selv, og andre enkelte borgere kan gøre, har vi også ideer om. Det følgende er dog først og fremmest rettet til politiske beslutningstagere og myndigheder.

Samarbejde

Dele af Roskilde Kommune vil, sammen med dele af Lejre Kommune, indgå i naturpark-projektet "Det kulturhistoriske Landskab", der er offentliggjort i juni 2005, og som støttes af Danmarks Naturfredningsforening. Herved vil der komme større nationalt og internationalt fokus på egnen og på dens natur, fritidsmuligheder, og kulturværdier.

Vi håber, at de involverede kommuner vil benytte dette projekt

som indgang til et tæt væv og omfattende fagligt netværksarbejde om naturforvaltning og naturplanlægning. Ikke kun for selve projektets skyld, men også fordi hverken naturens økologiske sammenhænge eller befolkningens naturoplevelser hænger syndeligt sammen med kommunegrænser. Begge dele skal ses, forstås og behandles kommu-

negrænse-overskridende. Og for den sags skyld også tværs over regionsgrænserne nordpå og østpå.

Oversigt

Bagest i hæftet ligger et kort over kommunen i målestok 1:50.000, som angiver alle områder med en eller anden form for beskyttelsesstatus.

Det vil sige: Fredninger, habitat- og fuglebeskyttelsesområder, områder under naturbeskyttelseslovens §3, statsejede arealer, fredskove og nitratsølsomme vandindvindingsområder. Tillige viser kortet et visionært grønt netværk, som forbinder naturarealerne i kommunen. Netværket skal blandt andet sikre naturens spredningskorridorer.

Landskabet i en nøddeskal

Roskilde Kommune ligger og vipper på kanten af Hedelandsformationen, som er en stor grusbunke, istiden har efterladt under Hedebo-bøndernes frugtbare kulturslette mellem Roskilde, Køge og København. Den nordlige del af kommunen ligger på bløde morænebakker ud imod den kæmpestore smeltevandsskæft, Roskilde Fjord, der forbinder Midsjælland med verdenshavene og fører mange tusind kubikmeter grundvand, regnvand og åvand ud mod Kattegat. Derfor er fjorden temmelig brak (ca. 10 ‰ salt).

En stor del af grundvandet kommer netop inde fra Hedelandsformationen, som rummer meget vand mellem gruskornene og i kalken. Ved

skrænterne mod fjorden presses det ud i form af kilder.

Mod syd, vest og nord bugter landskaberne sig mere dramatisk i bakke-dal, og her findes mere skovlandskab. Roskilde Kommune består bortset fra fjorden mest af frugtbar landbrugsslette (som ganske vist i ret høj grad er forvandlet til by- eller forstadslandskab).

Samlet set kan Roskilde Kommunes landskab altså bringes på kort og forenklet form som: En stor, blødt bakket dyrkningslette som danner grænse mellem Hedebo-sletten, fjorden og det midsjællandske bakkeland. Gennem dyrknings-sletten strækker sig et antal ådale, som naturværdierne især knyt-

ter sig til. Mange små, og nogle få, vigtige større: Ramsødalen, Hove Å, Værebros Ådal, og størst af dem alle: Roskilde Fjord som byder på helt specielle forhold, og er egnens store naturperle.

Altså tre grundlæggende landskabselementer: Slette, ådale og fjord. Eller måske fire, hvis man vil regne de store grusgravede områder med.

Kulturhistorisk har Roskilde altid været et vigtigt centrum og trafikknudepunkt for enden af den store nord-sydgående vandvej, og midt på den øst-vestgående tørskoede rute i vandskellet.

Visioner om naturen i Roskilde Kommune

Fredede områder

En række små og store områder af forskellig karakter er fredet på forskellige tidspunkter og med forskellige formål og bestemmelser. Lige fra enkelte parceller, som f.eks. en (nu forlængst tilgroet) lynghede til sammenhængende landskaber, som f.eks. hele Kattinge Vig med omgivelser.

Fra 2007 overtager kommunen tilsynet med fredningerne. Det vil i hovedsagen sige: At reagere, hvis bestemmelserne ikke overholdes. Men det indebærer også sådan noget som at udarbejde (eller godkende) plejeplaner, hvor sådanne findes; som f.eks. på Sct. Hans Hospitals

Knold-Fladbælg – et levende kulturminde i Roskilde – som desværre aktuelt bekæmpes bl. a. med hyppig slåning.

fredede område. Og behandle dispensationsansøgninger m.v.

Desuden overtager kommunen rejsningsretten fra amtet: Ligesom Naturfredningsforeningen og Skov- og Naturstyrelsen, får kommunen altså ret til – og ansvar for – at tage initiativ til fredningsforslag, når der er behov for det efter de nye kriterier som er beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens, DNs og KLs fælles bog ”Handlingsplan for fredning” (kan ses på www.skovognatur.dk).

I forhold til tidligere naturfrednings-koncepter, lægges der nu bl.a. større vægt på at:

- sikre sammenhæng mellem naturområder
- begrænse tilbagegangen af den biologiske mangfoldighed og
- beskytte uforstyrrede landskaber mod byggeri, tekniske anlæg m.m.

Med fredning kan man opnå resultater som andre planlægningsredskaber ikke formår. Måske vil det blive relevant i forbindelse med naturgenopretning af større sammenhængende arealer, f.eks. i ådalene. Desuden kan der være behov for at revidere eksisterende

fredninger, især med henblik på at give mulighed for pleje.

Vi glæder os til på et tidspunkt at kigge nærmere på ”fredningstilstanden” sammen med jer!

Kulturminde

Kulturminerne fra alle tidsperioder fortjener vor opmærksomhed og respekt. I DNs særlige perspektiv er det især vigtigt at arbejde bevidst med deres sammenhæng med den natur, som trives i forbindelse med dem. Undertiden som direkte del af dem (f.eks. allétræer og historiske parkanlæg), eller afhængige af dem (som f.eks. overlevende middelalderplanter på kirkediger eller ved ruiner). Undertiden som (spor efter) de naturlige ressourcer eller forudsætninger, der oprindeligt gav vores forfædre motivet til at skabe de kulturlevn, vi i dag beundrer (som f.eks. kildekalkformationer, der kunne udnyttes som byggesten, eller vandløb, der kunne drive vandmøller).

Det tværkommunale samarbejdsprojekt om ”Det kulturhistoriske landskab” tager udgangspunkt i et lignende landskabssyn, og vi glæder

os til, at erfaringer med konkrete projekter herfra kan overføres til andre dele af landskabet.

Den grønne ring omkring Gundsømagle by

Takket være en målrettet indsats i mange år er der skabt en bred ring af værdifuld natur om Gundsømagle. ”Vi foreslår en udvidelse af områderne omkring Gundsømagle Sø, til sammenhæng med nærliggende naturområder, samt en revision og en modernisering af den eksisterende fredning omkring søen.”

Generelt om Værebros Ådal og Gulddysse-skoven

Når Gulddysse-skoven efterhånden bliver større, opstår et stort sammenhængende naturområde med skoven, Gundsømagle Sø og Værebros Ådal med alle dens mose- og engarealer. Det bliver spændende at arbejde med en vision for hvordan området kan udvikle sig, og hvordan forbindelsen til Roskilde Fjord kan forstærkes.

Værebros Ådal ligger midt i det område, hvor Frederikssunds-motorvejen er projekteret til at skulle ligge. Der er stor forskel på, hvordan de forskellige forslag til linjeføringer påvirker naturværdierne i området. Især fugle og naturvandrere er støjfølsomme. Udenlandske undersøgelser viser at støjende veje kan genere fuglene helt op til 800 m væk.

Hovedstadsområdet er i forvejen fattigt på den natur, som ikke lige knytter sig til kysterne. Meget afhænger af hvilken linjeføring, der vælges for Frederikssundsmotorvejen.

Forslag til indsatser for Roskilde Fjord:

Styr på forurening med næringsstoffer fra landbrugsproduktion i oplandet.

Styr på støjforurening og lysforurening fra hensynsløse rekreative aktiviteter.

Styr på forurening med affald fra sejlads og anden rekreativ færdsel.

Samordnet indsats sammen med de andre kommuner langs fjorden.

Artsrig, varieret bynær flora – så længe den ikke spoles af uheldig pleje.

Forslag til indsatser for kyststrækninger langs fjorden:

- Flere steder truer kæmpebjørneklo med at lukke adgang og kvæle strandengs-planterne. Deres frø spredtes med strømmende fjordvand. Der er brug for en konsekvent bekæmpelse; helst med græsning, suppleret med manuel opgravning, som har den bedst dokumenterede effekt af alle hidtil afprøvede metoder.
- Oprydning / begrænsning / opdragelse m.h.t. affald.
- Styr på visuel forurening med byggeri og anlægsarbejder som skæmmer den del af kystlandskabet, der er synligt fra fjorden.
- Fredningen af Bolund bør opdateres. Oprindeligt blev halvøen fredet som militær udgivspost. Det er ikke nødvendigt længere, men der er behov for at sikre adgang og græsning, fordi begge dele alene hviler på ejernes villighed.
- Gerebro førte i ældre tid trafik over Maglemose Å. Broen er fra 1771 og var, med en udvidelse i 1919, i brug op til 1930'erne. Broen er fredet, men i stærkt forfald. Der er taget de første trin til en restaurering.
- Fjordstien har på visse steder passageproblemer, eller adgang en ligger langs bilvejen i stedet for langs fjorden.
- Det er også ønskeligt med flere raste- og bålpladser, shelters m.v. for de besøgende.

Den grønne ring omkring Roskilde by

Roskilde Kommune har i mange år arbejdet på at bevare en grøn ring rundt om byen.

Denne grønne ring er i sig selv en storartet ide, men det er lige så vigtigt at den får sammenhæng med naturområder mod nord, øst, syd og vest. Se kortet.

Flere steder, især øst for Roskilde, er den flotte vision vanskelig at opretholde. Vi ser derfor en vigtig opgave i at hæve naturens kvalitet i de enkelte dele af den grønne ring.

Den kommende Himmelev Skov bliver et højdepunkt i den grønne

ring, lige såvel som den gode gamle Boserup Skov, Hyrdelhøjsskoven fra 1991 og fjorden med dens strandenge. Men også de mere prosaiske strækninger mellem højdepunkterne er væsentlige. Det er der, dyr og planter skal have biologisk realistiske "veje" at færdes ad mellem perlerne. Og der, borgernes små daglige ture skal være en æstetisk og inspirerende nydelse - med eller uden hund, kæreste og børn.

Ringene rummer således områder uden særligt naturindhold, men som for sammenhængens skyld er vigtige at friholde fra byudvikling, intensivt landbrug osv., og som for mangfoldighedens og bæredygtighedens skyld har brug for gode udviklingsmuligheder. Andre steder er der større eller mindre naturkvaliteter at tage vare på. Og det skal vi gøre målbevidst:

Nord

Forbindelsen mellem Veddelev og indlandet skal styrkes.

Tanker om endnu en omfartsvej (på stykker hen over den tidligere grusgrav øst for St. Valbyvej) er en direkte, konkret trussel mod den bynære rekreative "grønne ring".

Himmelev Skov

Der skal etableres gode stier og oplevelsesmuligheder for de besøgende.

Det er både for brugere og for fugle, dyr og insekter vigtigt, at der holdes arealer åbne inde i skoven. I det hele taget bør skovrejsningen ske med ganske særlig omtanke for rekreation og natur, da traditionelt forstlige formål har meget mindre betydning i så udpræget bynær en skov.

Kildemosen

Området må holdes så naturligt som muligt, og den planlagte græsning af nogle af de tagrør-dækkede enge må komme i gang. I det hele taget skal der arbejdes bevidst og omhyggeligt med bevaring og - især - udvikling af naturværdier i omegnen af det såkaldte "naturskønne Trekroner".

Industriområdet ved Københavnsvej

De få naturpletter må prioriteres højt, for at de store vej-, bane- og andre anlæg ikke skal bryde den

grønne ring mere end højst nødvendigt. Både mennesker, dyr og planter har brug for en særlig indsats her.

Syd

De færdiggravede grusgrave ved Øde Hastrup mellem Vor Frue og Vindinge skal efterbehandles på en måde, som både tilgodeser rekreation og natur.

De få rekreative cykelforbindelser sydpå fra byen bør bevares, styrkes og suppleres med flere.

Vest

I den grønne kile mellem Roskilde Vest og Svogerslev er der brug for en bevidst planlægning og udvikling af stier og oplevelses hot-spots til de mange kommende tilflyttere, og for nænsom, naturvenlig pleje af både vådområder og levende hegn og andre bevoksninger.

- Pleje og ændret brug af de fredede arealer ved Sct. Hans Hospital bør ske ud fra en natur- og menneskevenlig planlægning, så arealernes brugere får et reelt medejerskab. Når det bliver muligt, bør de meget store (i dag ret negligerede) offentligt ejede kultur- og naturhistoriske værdier på arealet syd for Bidstrup Alle beskyttes bedre mod forfald og misligholdelse. Enten ved en udvidelse af Sct. Hans-fredningen eller på anden vis.
- Samlet naturplanlægning af Gedebedsrendens ådal med Rørmosen m.v.
- På længere sigt vil det give naturen og friluftslivet et stort løft, hvis flere af jorderne mellem Boserup Skov og Store Kattinge Sø kan omlægges til mere vedvarende græs med reguleret stiadgang.
- Pleje af Lerbæksmosen.
- Mere naturbetonet pleje af Københavns Energis arealer ved Svogerslev Sø.

Det er vigtigt at de grønne områder forbliver intakte og meget gerne udbygges. Især med "grøn infrastruktur", dvs. forbindelseslinier, så de enkelte grønne områder bedre kan spille sammen.

Vigtigt er også at bevare og øge indholdet af natur og rekreative

muligheder i parkerne, gennem mere naturvenlig og fantasifuld drift. Blandt andet bør eksisterende naturværdier registreres som led i en egentlig naturplan, som kan danne grundlag for naturbevidste driftsplaner.

Vejrabatter, sportspladser, rest-arealer, plæner og beplantninger ved offentligt ejede bygninger etc.

“Den lille natur” helt tæt på, i dagligdagen, bekæmpes hårdt med ukrudtsbrændere, rodfræsere, gødsning, og et arsenal af andre midler og metoder, som fremmer en bestemt “ryddelig” æstetik, og dermed ødelægger en lang række andre dagligdags æstetiske oplevelser af mere fantasi-stimulerende karakter. F.eks. blomstrende blomsterplanter ved stoppestedet, legende egn i krattet, spætter og

flotte svampe i den hule træ-ruin. Alle mangfoldighedens og den biologiske bæredygtigheds gaver til børn og voksne i hverdagen.

Der bør laves en geografisk specificeret natur- og ressourcebevidst plan for behandlingen af de fællesskabs-ejede arealer. Den bør forholde sig målbevidst til regeringens strategi for biologisk mangfoldighed, og udarbejdes i samarbejde mellem de betalende og brugende (borgere), besluttende (embedsfolk) og udførende (park-personel) aktører.

Planen bør også forholde sig offensivt til selvskabte plager som affald, kæmpebjørneklo (og andet landskabsukrudt), støj, hærværk og lysforurening.

Hedeland

Hedeland skal udvides mod vest

og sydvest i takt med at grusgravningen aftrappes. Såvel aktiviteter som anlæg og pleje bør tage store naturhensyn. Hedeland har ikke alene lokal betydning, men også regional, da det ligger strategisk som en slags “grøn trædesten” i en ellers naturfattig egn på skillelinjen mellem Nord- og Sydsjælland.

Ramsødalen

Fredningen i og omkring den lange Ramsødal udgør et stort sammenhængende område. Ramsødalen er desuden et vigtigt led i forbindelsen mellem Roskilde Fjord og Køge Bugt.

Også for dette landskab foreslår vi bedre sammenhæng med omgivelserne; især ved naturgenopretning langs vandløb, og en vandreforbindelse mellem Solrød Strand og Skjoldungestien i Lejre ad den såkaldte Vendersti (Gudernes Stræde).

Generelle forslag til forbedring af rekreative muligheder

- Bedre muligheder for at vandre langs kysten i kommunens nordlige del.
- Dele af arealerne ved Risø bør åbnes for offentligheden.
- Stiforbindelse hele vejen rundt om Roskilde by fra Veddelev via de sydlige landsbyer til Boserup, i grønne tracéer, som dyr og planter kan trives i og spredes ad.

- Vandrestier langs vandløb.
- Vandrestier langs jernbaner.
- Stier langs markskel.
- Cykelstier i landskabet og ikke bare langs de trafikerede veje
- Bedre og flere rastepladser, hvor man f.eks. kan overnatte primitivt og lave mad over bål.
- Hundeskove og -parker på velovervejede steder.

- Hedeland er det største sammenhængende areal med “rekreativt landskab” i tidligere grusgrav, men der er mange andre “huller i hedesletten”, og flere vil komme til i en årrække. De er vigtige at have fokus på, både for deres rekreative potentialer, og for deres særegne naturforhold. I det omfang, de ejes eller finansieres offentligt, bør planlægning og drift foregå under absolut “demokratisk gennemsigtige” former, og ikke gemt væk i halvprivate selskaber o.l.
- Boserupgård omdannes til en kombineret naturskole og et center for naturvejledning for hele den nye Roskilde Kommune. Gerne i samarbejde med nabokommuner og projektet Det Kulturhistoriske Landskab.
- Oplysningsindsats for at påvirke byboere og turister til at tage hensyn til naturen og de fastboende.

Syv konkrete forslag til fremtidens natur i Roskilde Kommune i de næste 10 år

1. Der skal etableres to visionære naturkorridorer som forbinder naturen mellem kommunens nordlige del og den sydlige del. Under eller over motorvejen og jernbanen både øst og vest for Roskilde.
2. Hedeland skal bevidst indtænkes i planlægningen som en natur-”trædesten” i det naturfattige strøg mellem Roskilde og København.
3. Alle unødvendige afbrydelser af rekreative vandre- og cykelstier i landskabet skal udbedres, f.eks. langs fjorden mellem Jyllinge og Bolund.
4. Der skal være genoprettet vådområder langs mindst 10 km. vandløb.
5. Der skal være oprettet en naturskole og et center for naturvejledere på Boserupgård.
6. Vandet i Gundsømagle sø skal blive afgørende renere end i dag.
7. Roskilde Kommune skal være fri for kæmpebjørneklo.

Naturgrundlaget

Naturen i Roskilde Kommune er præget af fjorden, den gode landbrugsjord og de stærke historiske og kulturhistoriske bånd til Danmarks fortid. Her er ret stor mangfoldighed af forskellige naturtyper, og en del interessante (og økonomisk værdifulde) geologiske forhold.

Områdets arkæologi og historie er enestående. Roskilde har været et kulturcentrum i mange hundrede år, og alt er præget af menneskets aktivitet og beliggenheden midt på flere vigtige transportveje, både til vands og lands; og specielt i forhold til hovedstæderne Ringsted, Lejre, Roskilde, København og Lund.

Også i dag fylder den nationale infrastruktur meget, ligesom både

bolig- og erhvervsmæssig bebyggelse og intensivt jordbrug gør det. Noget af landets bedste landbrugsjord ligger her, og det afspejler sig blandt andet i andelen af de såkaldte "S 3-områder". I Roskilde Amt udgør de kun 3,9 % af arealet mod de jyske amter med 10 % eller derover.

Det dyrkede land har sine store naturværdier. Tænk bare på viben, haren, kornblomsten og markchamignonen. Men giftsprøjtning og kraftig gødsning har sammen med samling af kørne vestpå, gjort agerlandet ensartet. Naturen er presset ud i periferien eller reduceret til få dominerende arter som tåler de kraftige påvirkninger.

Moderne landbrug har store omkostninger for natur, friluftsliv og omgivelser i øvrigt. Og det forandrer kulturlandskabet dramatisk, ikke mindst i disse år.

Til gengæld ligger Roskilde Fjord med omgivelser, samt Værebros og Hove Ådals og Ramsødalens naturområder med enorm kulturhistorisk og rekreativ værdi. Også de bynære skove giver gode muligheder for naturoplevelser for borgere og turister.

Af mange grunde er der ikke så mange sjældne arter tilbage i Roskilde Kommune. Bl.a. er fortidens store variation i fuglelivet i Gundsømagle Sø reduceret kraftigt i takt med udledning af spildevand til søen. Der er stadig mange fugle i søen, men variationen af forskellige arter er mindsket. Alligevel har både den og Ramsødalen, ligesom Roskilde Fjord, international betydning, især for mange sjældne og truede fuglearter.

Boserup Skov er berømt for sit rige forårsflor af blomster, og sin specielle funga med foreløbig 69 registrerede svampearter fra den nationale rødliste over sjældenheder.

Natur er meget andet end sjældne dyr og planter. Men disse er ofte tegn på, at naturen har det godt. En dårlig naturtilstand medfører typisk tab af de mere krævende arter. Og undertiden kan man hjælpe sine lokale sjældne arter ved at sikre deres levevilkår gennem særlig pleje og forvaltning af naturen.

Alletræer med svampe i Snoldelev Hastrup.

Udvalgte naturtyper

Skove

Skoven er både et produktionssystem for trædyrkning og danskerenes foretrukne naturoplevelsessted. I disse år sker en omlægning af statsskovene, i retning af mere "naturnær skovdrift". Mange af de ældste skove har rødder tilbage til urskoven, men overalt er der fyldt med årtusinders synlige eller underjordiske kulturminder. Naturens variation og kvalitet afhænger stærkt af skovens alder. Jo ældre skov, desto flere og sjældnere arter vil alt andet lige have etableret sig. De rigtig spændende og sjældne arter kræver mange hundrede års skov-økologi. Men også graden af forstyrrelse er vigtig: "Urørt skov" byder på mange flere slags levesteder end hårdt drevet plantage.

Boserup Skov er en af de gamle skove i Danmark, med en forholdsvis blid driftshistorie, og partier med urørte skovbryn og traditionelt drevet stævningskov. Derudover er der gang i skovrejsningen med de nye og kommende skove, Hyrdehøj, Himmelev og Gulddysse.

Men ellers er kommunen ret skovfattig, ikke mindst i sammenligning med den vestlige nabo, Lejre (inklusive Hvalsø).

Boserup Skov nær Lerskrænten.

Eng

Engene med deres væld af blomster er for mange et smukt billede på det åbne land. Ferske enge er lavtliggende og fugtige, og findes ofte i ådale og langs søer og moser. På enge, der bliver græsset eller slået, vokser ofte flere sjældne plantearter, blandt andet orkideer. Engkabeler, engnellikerod og engkarse er blandt engens karakterplanter. Også insekter (blandt andet mange sommerfugle), padder, fugle og pattedyr stortrives i denne oftest kulturskabte naturtype med meget høj planteproduktion, som blandt andet skyldes at enge langs naturligt snøede vandløb hver vinter oversvømmes af næringsrigt vand.

Disse vinteroversvømmelser kan for øvrigt fjerne noget af landbrugets forurening af søer og fjord.

Landskabstypen eng dækker i dag kun cirka 2,4% af Danmarks areal. De fleste vandløb i Roskilde Kommune er rettet ud eller rørlagt. Derfor er engene også forsvundet, så de i dag kun udgør 137 ha eller knap 1% af arealet.

De største og mest sammenhængende engområder findes langs Værebros Å. Med en målrettet indsats for genopretning og gensoning,

Eng ganske nær Sct. Hans Hospital.

kan der genskabes ferske enge langs mange små vandløb.

Engene er i det lange løb afhængige af enten græsning eller høslæt; især i vor tids kvælstofmættede landskab, hvor de hurtigt vil gro til i bl.a. nælder og pilekrat.

Vandhuller

Vandhuller er vigtige våde biotoper, som ofte huser padder, og ofte er de eneste små oaser i markernes "ørken" (set med dyrs og planters øjne) af pløjjord eller kulturafrugde. Selvom antallet af vandhuller er reduceret i takt med intensiveringen af landbruget, er der dog mange gode vandhuller. Der skabes også enkelte nye til erstatning for de mange mistede, bl.a. i de nedlagte grusgrave syd for Roskilde.

Der kan gøres meget for at sikre vandhullernes tilstand, bl.a. periodisk oprensning, og dyrknings- og sprøjtefri randzoner. Desuden kan deres værdi for natur og rekreation forbedres gennem forbindelse mellem dem, eksempelvis i halvfugtige lavninger.

Også vandhuller i byer, skove og parker kan ofte forbedres ved en mere naturbevidst behandling.

Moser

Mosernes tykke, vandmættede lag af tørv skaber levevilkår for en lang

Star-tue. En typisk moseboer.

række specialiserede organismer til lands eller vands.

I Roskilde Kommune findes mange moser; især i Ramsødalen, Værebros Ådal og andre ådale. Arealet med moser er på 434 ha eller 2,7% af arealet og således over landsgennemsnittet, som er på 2,1%. Ofte er dele af moserne omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

På grund af den bløde bund er moserne ofte noget af det sidste, der opdyrkes. For hvert år, der går, kører plovene dog tættere på. Og i nogle øjne er moserne oplagte steder at deponere have- og byggeaffald, overskudsjord m.m.

Moser med åben moseflade gror

efterhånden til i tæt krat og sumpskov, så der kan være naturværdier at redde ved jævnlig græsning, høslæt, røorskær eller periodisk kratrydning.

Vandløb og søer

Vandløb og søer skaber variation og åbenhed i landskabet. De fungerer ofte som forbindelsesveje mellem andre naturtyper, så dyr og planter kan sprede sig. Vandløb og søer er ofte stærkt påvirkede af forurening fra landbrug og – især før vandmiljøplanernes gennemførelse – fra byer.

Der er flere store søer i kommunen, f.eks. Gundsømagle Sø og Svo-

gerslev Sø. Og et utal af små. Dog er mange af de mindste blevet drænet væk og/eller fyldt op, især gennem de sidste 50 år. Både vandkvaliteten og bredzonen skal forvaltes naturbevidst, da mange arter ikke kun lever i vandet, men er afhængige af ressourcer på land.

Værebros og Hove åer med tilhørende ådale og Ramsødalen med Langvad Å rummer mange små sidevandløb og småsøer.

Nær Roskilde centrum har Gede-bæksrendens Ådal gode muligheder for bedre natur. Se desuden Roskilde Lokalkomites folder "Vand giver liv i Roskilde" om "den gamle" Roskilde Kommune.

Lille sø nær Gundsømagle.

Overdrev

Overdrev er tørre, næringsfattige græsgange. De er totalt afhængige af græsning. På Roskilde-egnen er denne åbne, lyse landskabstype, fyldt med blomster, insekter og fritgående husdyr i høj grad blevet pløjet op, men her og der findes rester.

De to største overdrev er den vestvendte skrænt nord for Veddelev og Københavns Energis arealer langs østsiden af Svogerslev Sø. Men det er ikke nødvendigvis de biologisk set "bedste" overdrev. Nogle af de tørre strandengsarealer har overdrevslignende karakter, og enkelte gravhøje kan undertiden have fin overdrevsflora, men jo kun på meget små arealer. Den del af Ramsødalen, som Københavns Ener-

Haveaffald. En typisk uindbudt gæst i moser.

Rødlistede (sjældne) overdrevssvampe fra Sct. Hans Hospital, hvor de dog desværre bekæmpes med bl.a. NPK-gødning.

gi holder, har overdrevskarakter, da der ikke gødskes og sprøjtes, men slås græs et par gange om året.

I alt er overdrevsarealerne i kommunen beregnet til ca. 45 ha, eller 3 % af det samlede areal, svarende til det halve af landsgennemsnittet.

Grusgrave

De store grusforekomster giver nogle specielle kulturminde i form af store åbne miner, som efter at være tømt for salgbare råstoffer byder på nogle ganske specielle naturforhold. Hvad enten de er tørre eller har en sø i bunden, er de forholdsvis næringsfattige p.g.a at den fede muld (overjord) er fjernet. Et sjældent fænomen i det kvælstofmættede midtsjælland!

Desuden er de, sammen med kystskrænterne, de eneste steder, hvor man faktisk kan se undergrundens jordlag, og hvor planter, svampe og dyr specielt tilpasset ekstremt drænet, næringsfattig mineraljord kan trives.

Tidligere var det almindeligt at "retablere til landbrugsformål", når gruset var solgt, men nu er der mere interesse for at give plads til natur (f.eks. skov) eller rekreative aktiviteter som f.eks. ridning, skydning, golf, lystfiskeri o.l.

Kyster

Ved kysterne kan naturens kræfter og landets geologi opleves i fri udfoldelse. Og her findes de fleste af vores internationalt anerkendte naturværdier. Især kan Europas trækfugle yngle, raste, fouragere og overvintre.

Det er vigtigt, at der langs fjorden

fastholdes og skabes sammenhængende naturforløb.

Og det er vigtigt for alle lokale og besøgende, at kysterne er fælleseje og forbliver ubebyggede. Roskilde Fjord har på store strækninger en ganske enestående natur, og fjordens kyster udgør et landskab med nogle af landets største skønheds-værdier.

Ubebyggede arealer med skove, strandenge eller marker er den bedst tænkelige indfatning af fjordens blå smykke. De må absolut skærmes mod byggeri o.l., og en god tommelfingerregel er, at hvad der kan ses fra vandfladen også skærmes udikigget til den.

Strandenge

Strandenge er flade, naturligt åbne, saltpåvirkede enge tæt ved kysterne; ofte med små naturlige vandhuller og render. De er meget karakteristiske for Roskilde fjord, bl.a. ved Parcelgården og Sønderø, og ud mod Bolund. Men også i de øvrige kommuner langs fjorden, som vi bør samarbejde tæt med om forvaltningen af alle fjordens naturværdier.

Strandengene har stor betydning som ynglesteder for vandfugle, og rastesteder for trækfugle. De bliver blandt andet benyttet af gæs, ænder og vadefugle. Der vokser en lang række specielt tilpassede planter og svampe på dem, og generelt er de § 3-områder. I Roskilde Fjord er strandengsarealer udpeget som EU habitat-områder.

Arealet med strandeng er på ca. 130 ha, hvilket svarer til landsgennemsnittet.

Strandengene har en naturlig fordel i forhold til ferske enge og overdrev, fordi saltindholdet hæmmer træer og buske i at vokse her. Alligevel behøver mange af dem på

Stenstrand.

Græsset strandeng.

længere sigt græsning (eller høslet) for ikke at gro til i høje grove urter, tagrør, kæmpebjørneklo og krat.

Fjord

Roskilde Fjord er et godt eksempel på en karakteristisk dansk lavvandet fjord af stor betydning for fugleliv, sejlerliv, lystfiskeri og mange andre aktiviteter.

Projektet Det Kulturhistoriske Landskab inkluderer med rette inderfjorden i sit interesseområde. – Og håber på længere sigt at udvide det nordpå.

Det enestående fjordlandskab har en række særlige fredninger og er i alt væsentligt beskyttet som EU habitatområde.

En af de største trusler mod livet

i vandet er næringsbelastning. Næringsstofferne fører til opblomstring af alger og til iltsvind. Fjorden, som er lavvandet og har beskeden vandudskiftning, er stærkt udsat. I varme og vindstille somre, som i 1997 og 2002, går det helt galt og store vandområder lægges øde. Tidligere var også byernes spildevand en alvorlig belastning, og fjorden var ekstremt forurenset. I dag har bysamfundene og industrierne investeret massivt i renseanlæg, og vandkvaliteten er markant bedret. Dog er der stadig et hængeparti med udvaskning af næringsstoffer fra landbrug, som gør at den positive udvikling ikke går så stærkt som ønsket.

En anden alvorlig gene er støjende færdsel med speedbåde, sportsfly,

vandscootere og andre maskiner som kan spolere freden for vældig mange andre – både dyr og mennesker – på én gang.

Gravhøje

Der er et væld af registrerede og dermed fredede oldtidsgrave i den nye Roskilde Kommune. Mange er pragtfulde, men mange er delvis ødelagte og flere trues af såvel nærgående jordbearbejdning (i strid med naturbeskyttelsesloven), som byggeplaner og lignende i de umiddelbare omgivelser.

Lokalkomiteerne i Gundsø og i Ramsø har udgivet gode foldere om disse kommuners oldtidsgrave.

Andre fortidsminder

Vi har også mange andre fortidsminder, blandt andet Nebbe slot, Kattingeværk, Boseborg, Gerebro; foruden talrige middelalderkirker, gamle landsbyer, fredede bygninger og en masse mere subtile spor i landskabet i form af vejforløb, hegn, diger, dyrkningsspor, forvildede kulturplanter m.m.

Fortidsminderne og de fredede bygninger og anlæg er under Kulturarvsstyrelsens tilsyn, men det er også vigtigt at vi lokalt bidrager til deres vedligehold, og ikke mindst at sikre at omgivelserne spiller sammen med dem på en god måde.

Fortidsminderne og det kulturlandskab, de lever i, er en vigtig del af vor kulturarv. De skal plejes for ikke at forgå, og for at brillere i deres karakterroller i kulturlandskabets store skuespil – og fremhæve vores rødder. Desuden udgør oldtidsgravhøjene ofte små "refugier" (tilholdssteder) for vilde planter og dyr, som ellers er blevet fredløse i det intensivt dyrkede land.

Pleje af gravhøj.

Nogle vigtige naturperler

Værebros Ådal med omgivelser

I forhistorisk tid var ådalen ind mod Ganløse en del af Roskilde Fjord. Så sent som i vikingetiden var det efter alt at dømme muligt at sejle via Værebros Å til de store søer syd for Veksø og Stenløse samt ved Knardrup. Det er måske forklaringen på, at der på en banke ved Knardrup blev anlagt en storgård, som blev hovedsæde for en af den tidlige middelalders mest indflydelsesrige slægter, Hvideslægten.

Lige fra istiden og frem til midten af 1700-tallet dækkede Vigsøens store vandflade hele ådalen i ca. 4 kilometers længde. Omkring 1740 nedlagdes vandmøllerne Øvre Værebros og Nedre Værebros. De to vandmøller blev erstattet af vindmøller og den store søs vand blev udledt til Roskilde Fjord, hvorved søen blev omdannet til eng og mose. Løje Sø er den eneste rest åbent vand tilbage efter Vigsø.

I årene 1950-51 blev der foretaget en voldsom uddybning og regulering af Værebros Å. Det var Hedeselskabet, som udførte arbejdet, og det gav mulighed for, at sidste krigs mange tørvegrave langs åen kunne jævnnes og omdannes til græsgange. Derved er meget store naturværdier gået tabt.

Værebros Å udspringer så langt uden for kommunen som Smørmosen ved Bagsværd. Den løber ud i Roskilde Fjord via Søndersø og Veksø Mose.

IDNs visionære bog "Fremtidens natur i Danmark" udgør Værebros Ådal - sammen med Hove Ådal - en del af et samlet naturnetværk mellem Roskilde Fjord og Øresund.

Både Værebros Å og Hove Å følger tildels kommunegrænsen til Egedal og regionsgrænsen til hovedstaden. En del af naturværdierne hører derfor ikke under Roskilde Kommune. Området er imidlertid en vigtig økologisk korridor og skal ses i naturlig sammenhæng tværs over administrative grænser.

Ådalene huser flere sjældne og truede arter, både fugle, padder og planter.

I forbindelse med undersøgelse af forskellige linjeføringer for

Skovrejsning med vandhul i lysning.

Frederikssundsmotorvejen blev en stor del af naturen langs Værebros Å kortlagt. Et stort relativt uforstyrret naturområde ligger langs åen fra Østrup Holme over Gundsømagle Holme til området vest for Stenløse Bro. De våde, vidtstrakte enge, som delvist stadig græsses, er værdifulde yngle-, raste- og fourageringsområder for mange fugle, både sjældne og almindelige. Her er også små vandhuller med forekomst af løgfrø; en padde på den danske rødliste. På engene og i nogle af moserne findes varierede plantesamfund med sjældne arter, bl.a. hvas avneknippe og melet kodriver.

Gulddysse Skov

I 2000 blev det besluttet at rejse en skov på 220 ha mellem Jyllinge og Gundsømagle. Det er en del af det statslige skovrejsningsprogram, som skal fordoble det danske skovareal inden for en trægeneration.

De første træer blev plantet i april 2001 i sydøst. Skoven forventes

etableret over de næste 20-30 år af Københavns Statsskovdistrikt i samarbejde med Gundsø Kommune, Københavns Kommune, Jyllinge vandværk og Københavns Energi. Et hovedformål er at sikre rent drikkevand. Samtidig skal naturværdierne sikres og forbedres, og et område til friluftsliv og sundhed skabes. Arealerne købes i fri handel.

Skoven plantes primært med løvtræ, fortrinsvis eg og bøg. Arealet med nåletræ vil ikke overstige 25%. I skovbrynene plantes et bredt bælte af mange forskellige danske træer og buske.

Aktive frivillige fra DN bidrager via skovrejsningsrådet til at sikre andre rekreative og naturmæssige hensyn, end dem, der af sig selv følger med det rent forstlige.

Gundsømagle Sø

Selve søens vandareal er på ca. 35 ha. Den tilstødende rørskov på ca. 240 ha er Østdanmarks største. Ved søen kan opleves en varieret natur,

Et af de to fugletårne ved Gundsømagle Sø.

som desuden byder på pile- og birkekrat, tørvegrave og enge. Dertil kommer moser, skov og marker. Hele fredningen af Gundsømagle Sø udgør 370 ha.

I begyndelsen af det 20. århundrede var fuglelivet i Gundsømagle Sø blandt de mest artsrige på Sjælland. Her yngede flere sjældne arter, som nu er væk. Bl.a. stork, sorthalset lappedykker, plettet rørvagtel og sortterne. Også mere almindelige arter som knopsvane, gråand, blishøne og toppet lappedykker er gået stærkt tilbage. Tilbagegangen skyldes især den stigende mængde spildevand op igennem 1950'erne og 1960'erne, da byudviklingen tog fart.

Søen og dens omgivelser har været fredet i mange år, og Fuglelævningsfonden købte den i 1984. Alligevel har det været svært at få vandkvaliteten forbedret. Der ligger store mængder spildevandsslam på bunden, som det er dyrt at fjerne.

Der er dog håb forude: Tilførslen er mindsket og forureningen vil langsomt aftage. Men det vil tage mange år, før søens tilstand og fuglelivet igen er i top.

Måske findes der en betalelig genvej til en renere Gundsømagle Sø: En af DNS studenterkomiteer har udarbejdet et forslag til kemisk fosforfjernelse, som er ved at blive undersøgt nærmere.

Brokilde

Det fugtige område ved Ågerup benyttes af Københavns vandforsyning. Her pumpes årligt 2.6 mio. kubikmeter vand op. På grund af områdets mangeårige betydning for drikkevandet, har det aldrig været opdyrket endsige sprøjtet. Her er derfor interessant og varieret natur på det 1.7 km lange areal. Bl.a. hjertegræs og nøgleblomstret klokke. Området er åbent for offentligheden.

Boserup skov og Roskilde Vest

Boserup Skov er præget af gamle bevoksninger med bøg, ask og flere hundrede år gamle egetræer. Jorden er særdeles frodig og terrænet er kuperet. Bøgen er det almindeligste træ, og om foråret dækkes skovbunden af et væld af blomster, blandt andet lærkespore og alle de tre danske anemoner, hvid, blå og gul. Mod fjorden danner skoven et meget spændende skovbryn af ældgamelt, artsrigt krat, der er kåret som "naturskov".

Skoven er også usædvanligt rig på sjældne svampe og mange forskellige fugle: Først på sommeren kan man høre et kor af bogfinker, nattergale og andre af skovens sangere; om vinteren kan man opleve flokke

med tusindvis af kvækerfinker. Også kulturhistorien er rigt repræsenteret med blandt andet gravhøje, voldsteder, bygninger, dyrkningsspor, et ikke undersøgt system af gamle jorddiger, et parti som fortsat drives med stævning m.m.

Boserup Skov, strandengene, søerne og fjordens småøer udgør en landskabsmosaik, der er typisk for de sjællandske fjorde.

Hele Kattingevig-området blev fredet 1980 bl.a. på grund af områdets skønhed og de mange sjældne planter. Det har stor værdi som udflugtsmål for befolkningen i Roskilde og for et stort opland ind mod København. Turister, skoler og institutioner, lystsejlere og naturinteresserede. Boserup Skov er blandt landets 20 mest besøgte skove.

Rørmosen

I stenalderen var Boserup Skov adskilt fra Sjælland af et smalt sund. Gedebacksrendens Ådal med Rørmosen er rester af dette sund. Området har været drænet og opdyrket, men nu er her en skov med især birk, el, ask og eg, som kan vokse på den fugtige jord. En del træer har flere stammer, fordi de tidligere har været stævnet; andre steder har der været græsset inde i skoven. Det skal der ifølge skovdistriktets driftsplan igen. Formentlig i samarbejde mellem statsskoven, kommunen og et græsningslaug (se s. 21) iværksat af Naturfredningsforeningen.

Rørmosen rummer også åbne områder med spredte bevoksninger, dyrkede marker og græssede enge samt golfbanerne ved Gedevad. Hele det bynære og meget brugte ådalsstrøg bør der ses nærmere på, med henblik på en sammenhængende planlægning af natur og rekreation, eventuelt i forbindelse med en egentlig fredning.

Kattingesøerne

Kattingesøerne, der ligger på grænsen til Lejre Kommune, var engang den inderste arm af Kattinge Vig. I 1300-tallet blev der bygget en dæmning over fjordarmen, og søerne blev

dannet. I 1754 blev anlagt et sluseudløb og en vandmølle, kaldet Kattingeværk. Værket blev nedlagt i 1890; Arkitekten Nyrops bygninger har blandt andet været brugt til sanatorium og rummer nu flere naturinstitutioner for børn og unge. Der er meget spændende kulturhistorie og naturhistorie i det meget besøgte område.

Mange ænder yngler og raster ved søerne. Efterår og vinter raster Nordeuropas største flokke af troldeænder på Store Kattinge Sø. Om efteråret kan man opleve flokke med tusindvis af stære, som overnatter i rørskovene omkring søerne.

Lille Kattinge Sø er vanskelig at se eller komme tæt på. Den er som en labyrint af små bassiner og sunde med rør-holme imellem. Et eldorado for ynglende svømmefugle, guldsmede og andre vandorganismer.

Svogerslev Sø

Svogerslev Sø ligger ligeledes på grænsen til Lejre Kommune, som sidste perle på snoren, Langvad Å inden Kattingesøerne. Østbredden forvaltes af Københavns Energi, da den er vandindvindingsområde, og holdes i en slags naturtilstand med slåning af de fine eng- og overdrevs-

lignende arealer langs sø og å. Her lever forskellige spændende plante- og fuglearter, og trods et formelt færdselsforbud, er det et meget benyttet nærrekrativt område for Svogerslevs borgere.

Hedeland

Området var før flad mark, men ligger nu udgravet med skrænter, dale, søer og vandhuller. Store grusgrave er omdannet til et natur- og fritidsområde med kuperet terræn, skovpartier, bakker, sletter, søer og kanaler, der danner baggrund for en mangfoldig flora og fauna. Den største del af Hedeland ligger i Høje Taastrup Kommune, men noget ligger inden for Roskilde Kommune, og en lille del i Greve kommune.

Den næringsfattige jordbund giver et specielt naturbillede; Hedeland er et af de få steder, hvor man kan opleve undergrundens geologiske lag. Søer og kanaler i Hedeland er rene og kalkholdige og har et særligt dyreliv, lige såvel som der findes spændende botaniske lokaliteter med mange forskellige orkidéarter.

Der er et rigt fugleliv, både i fritstående grusskrænter og i bevoksninger med bærbærende planter.

Tidligere blev der tilkørt meget jord fra byggerier og lignende, og der er med denne jord tilført vilde og dyrkede blomsterfrø; herunder en voldsomt truende bestand af kæmpebjørneklo, som bør bekæmpes bedre, f.eks. ved fåregræsning.

Hedeland er en specielt vigtig brik i naturens store puslespil, bl.a. fordi det ligger så strategisk som "trædesten" i en ellers meget naturfattig egn fyldt med infrastruktur og byggeri. Hele Hedelands drift og videre udvikling bør derfor nøje gennemtænkes og gennemdiskuteres i en åben, gennemsigtig demokratisk proces, hvor alle forudsætningerne er et offentligt anliggende.

Ramsødalen

Ramsødalen, der strækker sig i en tunneldal, omfatter ca. 300 ha. Den ligger mellem Lejre og Køge bugt og rummer moser, enge, søer og åer, afvekslende med intensivt dyrkede marker.

Mellem Gadstrup og Hovedvej A1 (lige syd for Gøderup) er tunneldalen særlig markant i landskabet, og her findes et mere sammenhængende strøg af naturområder. Den største

Kattinge Vig.

del af dette område er EU fuglebeskyttelsesområde og indeholder flere § 3-områder.

Fra Ramsødalens åbne enge og moseområder har man vidt udsyn til dalbund og dalsider, og kan tydeligt fornemme de geologiske processer fra istiden.

Flere sjældne fuglearter yngler i Ramsødalen. Den rødlistede Sortterne forsøger sig jævnligt med mere eller mindre held. Andre interessante arter er rørhøg, krikand, atlingand, knarand, skeand, vibe, rødben og rørdrum.

I Ramsødalens søer og moser findes store bestande af skrubtudse, spidssnudet frø (EU-habitat-
art) og butsnudet frø.

I områder med den sjældne vegetationstype "ekstremrigkær" vokser endnu kødfarvet gøgeurt, blåtop, hjertegræs, tormentil og andre specielt tilpassede planter.

Ramsødalens oplevelsesrige natur og seværdige landskab er vanskeligt tilgængeligt. Dog er der anlagt enkelte stier af Københavns Energi,

da størstedelen af Ramsødalen er vandindvindingsområde.

Roskilde Amts naturafdeling er i gang med at udbygge stisystemet til vandring gennem utilgængelige dele af dalen. Amtet har opstillet fugletårn i Gl.Havdrup Mose og ved Ramsøen. Der er også etableret et fugleskjul ved Sortternesøen.

Ramsødalen er et af de store rekreative områder i Roskilde Kommune.

Roskilde Fjord

Både nationalt og internationalt er der begejstring for Roskilde Fjords fugleliv og natur i det hele taget. Fjorden er udpeget som EU-habitatområde og EU-fuglebeskyttelsesområde, og som reservat, og "jagt- og forstyrrelsesfrit kerneområde".

Habitatudpegningsgrundlaget er de forskellige sjældne og truede naturtyper, som f.eks. kystlaguner og strandsøer, kilder og væld med kalkholdigt vand og meget andet godt. Der er også arter, som Danmark har

særlig forpligtelse til at passe på.

Udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet er de ynglende arter klyde, havterne, fjordterne, og dværghøne, og trækfuglene sangsvane, knopsvane, grågå, troldand, hvinand, stor skallesluger og blishøne. I vinter-halvåret optræder troldand undertiden i flokke på mere end 20.000 fugle. Om dagen raster troldænderne i Store Kattinge Sø, men efter solnedgang flyver de ud på fjorden for at søge føde. Svaner, svømme-ænder og blishøns udnytter fjordens undervandsvegetation af ålegræs og havgræs, mens dykænder og skalleslugere især æder snegle og småfisk.

I 1995 blev Roskilde Fjord og Store Kattinge Sø udlagt som vildtreservat. Reservatordningen indebærer, at der i en række "kerneområder" er forbud mod jagt og hurtig motorbådsejls.

Udover sine naturvidenskabelige værdier og landskabelige kvaliteter har fjorden også stor rekreativ betydning både lokalt og for hele hovedstadsregionen samt tilrejsende

Fugle på fjorden.

turister. Kulturhistorisk har fjorden stor "fortælle værdi" som vigtig vandvej gennem hele Roskildes historie, og som basis for både arkæologiske og overlevende sejlads- og fiskeribase-rede kulturmiljøer.

Øer, halvøer og holme i Roskilde fjord

På de ca. 30 øer og holme yngler hvert år ca. 20.000 par fugle fordelt på 20 forskellige arter.

Fra kysterne er der udsigt, bl.a. til Ringøen, hvor store mængder svaner, måger, terner, ænder og vadefugle yngler i fred for ræve og andre rovdyr. På Bognæs findes både skarvkoloni og hejrekoloni.

Af hensyn til rugende fugle blev øer og holme fredet i 1985. Fredningen forbyder adgang i fuglenes yngletid fra 1. april til 15. juli. Det gælder også en 50 meter zone omkring en række af øerne. Uden for yngletiden fungerer fjorden som raste- og fødeplads for godt 50.000 vandfugle.

Roskilde Amt har udarbejdet en rapport om pleje af fjordens øer.

Kystzonen og fjordstien

Langs Roskilde Fjord findes en række spændende naturlokaliteter. Nogle er lette at komme til, bl.a. fordi der på noget af strækningen er etableret en fjordsti. Her er blot 2 eksempler:

Salvadparken

Parken er et offentligt område ud til Roskilde Fjord lige ved Hove Å's udmunding. Den er botanisk interessant med karakteristiske strandplanter og nogle halvsjældne arter, som mat potentil og fliget vejbred.

Der er gode rekreative forhold med shelter, grill, P-faciliteter og badebro, men der bør ske genopretning af vådområderne langs åen.

Bolund

Bolund, som blev fredet allerede i 1941, er en lille 12 m høj moræneknold for enden af et drag, som strækker sig ud fra strandengene lige nord for Risø.

Engene græsses og der er forskellige grader af fugtighed, hvad der giver grobund for mange spænd-

Fjordkig.

ende planter, og en dejlig varieret tur ud til den lille halvø, hvor man kan føle sig hensat til en helt anden verden.

Den bymæssige natur

Parkerne i byen

Byernes parker, kirkegårde, gadekær, regnvandsbassiner og andre grønne arealer er utroligt vigtige, for det er dem, de fleste af os oplever til hverdag. Også de af os, som ikke så nemt kommer ud i den store natur.

Vi skal passe på dem, og huske at skabe nye, af god kvalitet, med nye anvendelsesmuligheder, samt i hvert enkelt tilfælde overveje om der er mulighed for at drive og indrette dem mere naturvenligt.

De gamle åndehuller i Roskilde by er Byparken, som var en gave til byen, Folkeparken, som hørte under Roskilde Kloster, og kirkegårdene, som altid har været fredens og mindernes haver. Folkeparkens søer er rester af klosterets karpedamme, der oprindeligt opstod som kildekalkgrave. En anden større park er den nedlagte grusgrav, Roskilde Ring, som frem til 1968 var motorbane.

Sct. Hans Hospitals areal er et bynært og fjordnært grønt område med mange forskellige naturtyper og kulturspor, der rækker langt tilbage. Hospitalsdriften har holdt de store enge og små lunde fri for

almindelig byudvikling og efterladt sig en mangfoldighed af sjove spor i landskabet. Spor af hvordan naturen er blevet brugt i hospitalets husholdning. Og mange endnu uspolerede naturværdier, både træer, blomster, svampe og dyr. De åbne, ubebyggede arealer ud mod fjorden blev fredet i 1997. For de øvrige arealer gælder en "bevarende lokalplan", som mest forholder sig til selve bygningsmassen.

De mange bydelsparker, læbælter, brede rabatter, osv., osv. er ikke lige så iøjenfaldende i det store billede, men kan have enorm betydning for sine små og store lokale brugere. Det er meget vigtigt at de behandles med omtanke.

Himmelev Skov og Kildemosen

I 2003 blev det besluttet at rejse en 300 ha stor skov øst for Roskilde ved Himmelev. Skoven bliver etableret af Københavns Skovdistrikt over de næste 20 - 30 år i takt med at arealerne bliver købt. De første træer blev plantet i foråret 2004. Skoven kommer til at ligge over et vigtigt grundvandsmagasin. Hensynet til grundvandet er et af de vigtigste formål med skoven, men den bliver også til glæde for friluftsliv og natur.

Kildemosen er et hyggeligt naturområde nær den nye bydel Trekroener og med forbindelse til den kom-

Trævlekrone. En karakterplante i enge.

mende Himmelev Skov. Fra stien kan man se både orkideer og andre vilde organismer, og man kan gå tværs over vandfladen på en lang, lav bro. Kildemosen er også en fin rekreativ "smutvej" mellem Trekroner og Himmelev.

Hyrdehøjskoven

Sydvest for Roskilde by ligger Hyrdehøjskoven. Den er relativt ny, men allerede populær blandt naboer. Skoven rummer både tæt skov og åbne områder, og egner sig til mange fritidsformål. Tjørnegårdsskolen har opbygget en såkaldt økobase til støtte for deres brug af området i undervisningen.

Stien mellem Roskilde og Svogerslev trænger til en mere cykelvenlig belægning, og er lidt svær at finde – specielt fra Svogerslevsiden.

Kilderne

Roskilde lever op til sit navn. I dag er der 11 navngivne kilder i byen. En speciel kombination af vandfaste og vandførende lag i undergrunden er årsag til de mange kilder, som

for manges vedkommende fødes af ældgammelt grundvand fra "Hedeland-formationen" sydøstpå.

En af de største er Maglekilde. Der strømmer hver time ca. 35.000 l vand ud, som i 1800-tallet blev brugt som kurvand og som vandkraft i Maglekilde Maskinfabrik. Idag løber en del af vandet gennem Byparken og videre ud til fjorden.

Kilderne har gennem årtusinder aflejret kildekalk, der blev et vigtigt byggemateriale især i den tidlige middelalder, og som kan ses mange steder i Roskilde.

Kildernes omgivelser bør plejes som den spændende blanding af natur og kulturminde, de er.

Landbrugs-landet

Den fede, rige landbrugsegn, Hedebo-egnen mellem Roskilde og Køge Bugt, har en meget lang dyrknings- og kulturhistorie. Det samme gælder den nuværende Gundsø Kommune. Disse kulturlandskabers identitet, oplevelsesmuligheder og natur knytter sig i høj grad til

landskabstræk, der hører til landbokulturer, som nu er forsvundne, eller i færd dermed. F.eks. mergelgrave, levende hegn, gadekær, kirkegårdsdiger, alleer, jorddiger o.l. Og naturligvis til "restarealer" som f.eks. p.g.a. fugtig bund endnu er uopdyrkede (blot mangler der ofte offentlig adgang).

Stadig kan man komme ud og gå tur langs markerne, bl.a. på stier i Friluftsrådets "Spor i Landskabet", som lokale landmænd har været med til at skabe. Dog er der forsvundet mange flere, og der nedlægges stadig alt for mange stier og små biotoper såsom vandhuller, mergelgrave, hegn, diger, fugtige hjørner osv.

Både for lokalbefolkning, pendlere og besøgende har disse "museums-landskabelige" kulturminde værdis. Vi burde sikre dem, både mod sløjfning og langsomt forfald. Naturplaner ud fra "Brandmandens Lov" er et godt redskab.

Generelle anbefalinger om naturforvaltning

Naturgenopretning

Konkrete naturgenopretningsprojekter kan bidrage afgørende til landskabets grønne netværk. Naturgenopretning kan f.eks. være atter at lade åer slynge sig naturligt i deres ådale. Genskabe biologisk og landskabeligt gunstig vandstand i drænedesøer. Naturvenlig skovrejsning. Og meget andet. Naturgenopretning giver ofte kombinerede natur- og miljømæssige gevinster.

Vi anbefaler f.eks. at der igen sættes dyr på græs i Rørmøssens tilgroede græsningsskov, og at projektet om forbedring af vandkvaliteten i Gundsømagle Sø gennemføres.

Afgræsning som pleje af naturområder

En del enge og moseområder, især langs fjorden, søerne og ådalene er ved at gro til, så de sjældne lyskrævende planter og dyr fortrænges. Det gælder blandt andet:

- Strandengene ved Bløden
- Strandengene ved Kællingehaven
- Strandoverdrevet ved Veddelev
- Orkide-eng i Kildemosen.
- De enge i Ramsødalen, som ligger uden for Københavns Vandforsyning.

På egne næsten uden malkekvæg er det et svært at få afgræsset alle de naturområder, som trænger.

Græsningslaug eller kogræsserselskaber er en god model til afgræsning af naturområder. Græsningslaug er grupper af frivillige med interesse for natur og gode fødevarer, som eventuelt sammen med en landmand sætter dyr på græs om sommeren, og får dem slagtet om efteråret.

Græsningslaug er en god mulighed, fordi det ikke kun er økonomien i kvægholdet, der tæller, men også et ønske om et tættere forhold til natur, dyrehold og fødevarer.

Græsningslaug opstår normalt som private initiativer, men kan udmær-

ket startes på kommunens initiativ. Naturfredningsforeningen er villig til at påtage sig en fødselshjælperrolle, og støtte med råd og dåd (se også DNs hæfte om kogræsning – henvisning i litteraturlisten).

Vandmiljø og drikkevand

Ansvar for vandrammedirektivets mål overgår fra amterne til kommunerne. Kravene vil hæve vandkvaliteten væsentligt både i vandløb, søer og fjord, men kun hvis alle kommunerne lever op til ansvaret.

Vi anbefaler tværkommunalt samarbejde om denne opgave, ligesom andre kommunegrænse-overskridende natur-opgaver.

Om drikkevand anbefaler vi, at der i fællesskab med borgere, landbrug og virksomheder udarbejdes planer for beskyttelse af ressourcen, med henblik på at alt drikkevand beskyttes mod forurening.

Derudover skal der samarbejdes om en overordnet, koordineret, varig indsats for vandføringen i naturlige vandløb, ved at stoppe grundvandssænkningen.

Genopretning og pleje af vådområder

Ådalene er den væsentligste bærende struktur i naturnetværket. En stor del af arealerne langs vandløbene skal gendannes som våde enge. EU's vandrammedirektivs vandoplands-baserede indsatsplaner skal være på plads senest i 2009. I den forbindelse vil ådalene blive en helt central faktor for at sikre vandløbenes biologiske værdier.

Udlæg af våde enge langs vandløbene er godt for et rigt plante- og dyreliv – men de er ikke nødvendigvis i sig selv ensbetydende med god vandkvalitet i selve vandløbet.

Derfor er det også nødvendigt med en målrettet indsats for kildeområderne, så natur- og vandkvali-

tet gennem hele vandløbssystemet bliver høj.

Overvågning og pleje af de betydelige områder, der gennemstrømmes af vand er desuden vigtig for sikker drikkevandsforsyning.

Vi anbefaler, at store arealer langs vandløbene tages ud af omdriften. Det vil sige, at landbrugere kompenseres for at høre op med at dyrke dem.

Vi foreslår derudover at genoprette vådområder, f.eks. i området sydvest for Gundsømagle Sø, ved Østrup Bæk, og i området mellem Herringløse og Hvedstrup. Andre egnede lokaliteter kan "spottes" direkte i landskabet, f.eks. i fugtige perioder efter tøbrud og med støtte i gamle kort.

Både før og efter genopretning, er pleje og naturhensynsfuld behandling nyttigt i lavtliggende, våde områder, da det er her, en stor del af det hårdt udnyttede landskabs resterende naturværdier overlever.

I disse følsomme vådområder bør problematisk erhvervsvirksomhed, som f.eks. minkavl, kun ske med særlig hensyntagen.

Fremme af varierede skove og krat

Skov har altid været en vigtig del af det danske landskab. Mennesker har gennem tiden anvendt træ til alt muligt og mange dyr og planter er tæt knyttet til skovene. Så skovene rummer både meget natur- og kulturhistorie og de fleste danskere kommer der jævnligt.

DN arbejder både for at forøge skovarealet i Danmark og øge kvaliteten af de eksisterende skove. Vi støtter skovrejsning i kommunen og sidder med i skovrejsningsråd både for Himmelev Skov og Gulddysse Skov.

I Roskildeområdet er opgaven i høj grad at sikre gode trædækkede forbindelseslinier mellem større skovområder, så arterne nemmere kan sprede sig i ly af træer. Det kan være

Hårdt behandlet hegn.

langs levende hegn, kratrige overdrev og beplantninger langs vandløb, søer m.m. Jordejere, som vil medvirke til disse bestræbelser inden for udpegede korridorområder, bør kunne støttes og begunstiges. På kortbilaget i dette hæfte, ser vi konturerne af en grøn ring mellem Boserup Skov, Hyrdehøj Skov, Øde Hastrup grusgrave og Hedeland, nord om Hedeland til Trekroner nord og Himmelev Skov og videre frem mod Roskilde Fjord eller nord på til Gulddysse Skov. Der er store huller i denne struktur, som bør "udfyldes".

M.h.t. skovenes indretning og drift skal der tages andre hensyn end de strengt økonomiske:

Minimum 10% af skovenes arealer skal henligge uberørt.

Der skal afsættes arealer med andre former for naturskov; f.eks.

stævnningsskov og græsningsskov.

Skovene skal drives bæredygtigt uden spredning af giftstoffer og næringsstoffer.

Udbredt brug af plukhugst frem for fældning af større områder.

Lad gamle træer dø ud på roden og lad afskåret vedmasse rådne i skovbunden.

Skab åbne partier i skovarealet – f.eks. skovenge, overdrev, gravhøje og udsigtspunkter.

Fremme af våde områder i skovene – moser, søer, vandhuller, vandløb.

Vælg især lokale arter og blandet skov. Gerne indslag af grupper med nåletræ i løvskove. Brede varierede skovbryn.

Plads til spontan skov-succession (= at lade arealer ligge urørt, så vi kan opleve landskabet springe i skov af sig selv).

Forsøgsvirksomhed i skovene med beskyttelse og fremme af særlige habitater og bestemte truede arter (f.eks. særlige svampelokalteter, flagermustræer, store redetræer for rovfugle, områder for hasselmus, sommerfugleunge med bestemte planter osv.)

Rekreative faciliteter som borde/bænke, bålpladser, shelters, og evt. simple legepladser, som øger borgerens lyst til at bruge skoven.

Økobaser og naturskole til formidling af skovens økologi, historie og anvendelse.

Generelt om landbrug

Naturplaner for det enkelte landbrug, og for samlede arealer med flere ejendomme, med registrering af værdier og potentialer, er en effektiv måde at skabe mere natur i landbrugslandet. Danmarks Naturfredningsforening har finansieret udarbejdelse af et par naturplaner for større økologiske bedrifter.

Det viser sig, at selv på økologiske gårde, hvor driften i sig selv er mere skånsom, er der masser at hente ved at lave naturplaner. Selv mindre forbedringer kan have stor betydning uden nødvendigvis store omkostninger.

Vi anbefaler, at kommunen tilbyder lodsejere støtte til udarbejdelse af naturplaner på bedriftsniveau, og særligt fordelagtig støtte til helheder med flere bedrifter i samarbejde.

Beskyttelse af § 3-områder

En stor del af naturværdierne i kommunen knytter sig til de såkaldte § 3-områder (moser, vandhuller, enge, overdrev m.v. over visse størrelser). De må ikke ændres uden forudgående tilladelse, men det betyder ikke, at de er beskyttet mod gødskning, sprøjtning, tilgroning eller naturmæssigt uheldige dispensationer.

Vi anbefaler, at kommunen i sam-

arbejde med landmændene udpeger konkrete arealer i og nær §3-områder og andre potentielle smørhuller, hvor særlige naturhensyn vil være specielt hensigtsmæssigt. Som f.eks. mindske eller ophøre gødskning og sprøjtning, eller andre former for naturligvenlighed.

Beskyttelse af småbiotoper

Mange naturværdier afhænger af små, retsløse biotoper, som i sig selv er for små eller betydningsløse isoleret set, til at høre under §3, men som alligevel udgør nødvendige "oaser" eller ledelinjer for den vilde naturs karavaner gennem "dyrknings-ørkenen". Eller – i flere og flere tilfælde – den eneste tilbageværende variation og naturoplevelsesmulighed på store, ensartede dyrkningsflader. Uproduktive som de er, er det økonomisk attraktivt for den enkelte bedrift at opdyrke dem her og nu, evt. ved brug af jordpåfyldning fra byggeprojekter i omegnen osv. Men for kommunens borgere som helhed har de en vigtig betydning, som vi har råd til – og god grund til – i fællesskab at holde den enkelte landmand skadesløs for.

Vi anbefaler, at ovennævnte naturplaner kobles med muligheder for at kompensere for produktionsned-

gang, og anden støtte til konkrete praktiske naturhensyn.

Særligt Følsomme Landbrugsområder

Udpegning af Særligt Følsomme Landbrugsområder er en forudsætning for at landmændene kan støttes efter "MVJ"-ordningerne (Miljø-Venlige Jordbrugsforanstaltninger). De mest attraktive tilskudsordninger kan altså kun opnås til jord i de Særligt Følsomme Landbrugsområder, som i fremtiden skal indstilles af kommunen.

Vi anbefaler, at kommunen forsøger at få hele netværket i denne publikation udpeget som SFL-områder for derved at få mest muligt miljø for de sparsomme MVJ-midler.

Desuden bør nogle grundlæggende forhold ændres i det hele taget:

- Der skal udledes færre næringsstoffer til naturen - søer, vandløb, havet og særligt følsomme naturtyper.
- Der bør indføres beskyttelseszoner mod ammoniakforurening omkring følsom natur.
- På de lysåbne naturtyper bør der ske pleje, bl.a. i form af græsning.
- Alle offentligt ejede arealer bør drives økologisk, både landbrugsjord og andre dyrkede arealer.
- Det bør undgås at gøde, sprøjte og jordbearbejde naturområder, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens §3 samt fredskov og alle arealer omfattet af fortidsmindebekyttelseslinier.
- Levende hegn og vedvarende græsmarker bør beskyttes mod hårdhændet behandling.

Vejkanter og grøftekanter

Vejkanter og grøftekanter har altid været en guldgrube af mere eller mindre sjældne blomster, som kunne sprede sig til omgivelserne, og de har været en livsbetingelse for mange insekter og dyr. Desuden har de fungeret som fauna- og flora-korridorer i landskabet. Sådan er

God pleje af smukt kulturlandskab.

Billig storskraldsordning for den enkelte; dyrt for fællesskabet.

det desværre ikke længere, men det kunne det blive igen.

Vejkanternes seks værste plager er:

- For meget næring
- For meget dødt plantemateriale
- Forkert slåning (for tidlig, for sen, for kort, for lang)
- For lidt vejkant, fordi den pløjes op og køres ned
- Affald
- Salt

Nogle af disse plager er vanskeligere at afhjælpe end andre, og til dels er der brug for forsøg.

Vi foreslår, at man begynder med at udvælge særlige strækninger for en forsøgsvis ekstra indsats.

Diverse anbefalinger

Affald

Der bør gøres mere for at affald ikke havner i naturen. Det kan ske ved kampanjer i koordineret samarbejde mellem kommunen, DN, Friluftsrådet og andre aktører.

Vi anbefaler at:

Kommunens skoler oplyser om affald i naturen, f.eks. i faget natur og teknik.

En miljøvagt eller lignende bør have ansvar for, at alt miljøfarligt/sundhedsfarligt affald fjernes omgående.

Der bør være en særlig indsats for Roskilde Fjord, så f.eks. sejlere og fødselsdags-selskaber på stranden lærer ikke at skille sig af med affald på uheldige måder.

Her kan en naturvejlederfunktion have en vigtig mission.

Vedvarende energi

Vi anbefaler, at der i planlægningen gøres plads til anlæg til vedvarende energi på steder og måder, som ikke skæmmes landskabet, støjer, eller på anden måde skader natur og trivsel.

Lysforurening

På grund af uheldig og forkert indrettet belysning er nattehimmelen usynlig fra store dele af kommunen selv i klart vejr.

Vi anbefaler, at man overalt i Roskilde Kommune arbejder omhyggeligt med den offentlige belysning; f.eks. med armaturer, der kun lyser nedad,

og en yderst restriktiv praksis med tilladelser til lysreklamer.

Og at der ved de fredede og offentlige arealer, og ved fjord, søer og vandløb etableres belysningsfri områder, hvor man kan nyde den forunderlige nattehimmel med mælkevejen, og de farvenuancer og lys-/skyggevirkninger, som døgnets variation gerne vil skænke os.

Støjforurening

Også støj fra trafik, industri, motorredskaber, motorbådssejls, hobbyflyvere og andre aktiviteter er en plage for mennesker og dyr, som færdes i naturen. Støjen overdøver fuglesang, dyrekald, insektsummen og naturens øvrige, for sjælen vedkvægende lyde.

Vi anbefaler, at støjen begrænses mest muligt gennem oplysningskampanjer (evt. i samarbejde med DN og Friluftsrådet), og gennem regler, håndhævelse af lovgivning, og henstillinger til de støj-(u)-ansvarlige.

Hvordan forvaltes naturen i Danmark

Fredninger

Omkring 5 % af Danmarks areal er fredet. Fredninger har til formål at bevare et område i en bestemt tilstand eller at fastlægge en særlig drift, så området udvikler sig hen mod en bestemt, ønskelig tilstand. Fredninger kan rejses i tilfælde hvor behovet for beskyttelse, ikke kan dækkes indenfor den generelle naturbeskyttelse. Og hvis området er truet, f.eks. grundet forestående indgreb, eller som følge af en særlig driftform. Fredninger er den ultimative form for beskyttelse, fordi de kan fastlægge rammer for et områdes drift ud i al fremtid. De kan godt ophæves eller ændres, men det kræver ganske særligt tungtvejende grunde. Se endvidere afsnittet "Fredede områder" s. 5 og Skov- og Naturstyrelsen, 2005: "Handlingsplan for fredning" (kan ses på www.skovognatur.dk).

Fredskov

De fleste private skove og alle offentlige skove er fredskov, hvilket vil sige, at de skal dyrkes efter skovlovens krav om god og flersidig skovdrift. Skoven skal holdes i god stand og på længere sigt forbedres. Træerne må først fældes når de er hugstmodne, og under hensyn til skovens variation og stabilitet. Fredskovspligten på et areal kan ophæves under særlige omstændigheder, til gengæld for skovrejsning på et andet og større areal. Sådan sikres det, at det samlede skovareal bevares og forøges. Der gives tilskud til pleje af naturområder i fredskov.

Natur- og vildtreservater

Natur- og vildtreservater er fri-steder, hvor bestande af fugle, pattedyr og planter sikres. I de seneste år er netværket af reservater blevet udvidet med omkring 50 nye områder, og der er i dag over

hundrede natur- og vildtreservater på cirka 300.000 ha. Mere end 90 % af reservaternes areal er hav- eller vådområder.

§ 3-områder

Naturbeskyttelseslovens § 3 beskytter generelt alle moser, overdrev, ferske enge, strandenge, strandsumpe og heder på mere end 2500 m². Derudover omfatter den alle søer og vandhuller over 100 m², samt alle udpegede vandløb. Beskyttelsen betyder, at driften af områderne ikke må intensiveres i forhold til niveauet, da beskyttelsen trådte i kraft, og at områdenes tilstand ikke aktivt må ændres.

§ 3-områdenes andel af amternes areal

Amt	% andel
Roskilde	3,8
Storstrøm	3,9
Bornholm	3,9
Frederiksborg	4,9
Vejle	5,1
Vestsjælland	5,1
Sønderjylland	5,2
Fyn	5,3
Århus	6,0
Ringkøbing	9,4
København	10,4
Viborg	11,0
Ribe	12,6
Nordjylland	13,4

Habitatdirektivet

Ordet habitat bruges om dyr og planters levesteder. Habitatdirektivet fra 1992 forpligter EU's medlemslande til at bevare naturtyper og arter af betydning inden for EU. Beskyttelsen består især i, at man udpeger habitatområder, hvor man skal sikre eller forbedre forholdene

for en række naturtyper og arter. I Danmark er der udpeget 254 hav- og landområder efter habitatdirektivet, med et samlet areal på cirka 11.100 km² (land og hav).

Fuglebeskyttelsesdirektivet

Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 har som formål at beskytte og forbedre vilkårene for de vilde fuglearter i EU. I Danmark er der siden 1983 udpeget 113 områder efter direktivet, fortrinsvis på havet. Direktivet skal sikre fuglenes yngle- og levesteder, og at der bliver fastsat regler for hvilke fuglearter, der må jages og hvilke jagtmetoder, der må bruges.

Hvad er en månestråle uden nattemørke?

Ordforklaring

Biodiversitet

Et udtryk for hvor stor naturlig variation, der er i et givet område. Det kan både være med hensyn til genetiske varianter inden for en enkelt art, og det samlede antal arter af svampe, planter og dyr; eller i forhold til hvilke forskellige naturtyper, der findes. Generelt er høj diversitet en værdi i sig selv, og "strategisk" set, giver stor diversitet stor stabilitet, da det kan ses som en slags "risikospredning" overfor uheld og katastrofer, som måske ikke skader alle varianter / arter / naturtyper lige hårdt.

Mange menneskelige (erhvervs-mæssige) aktiviteter "ensretter" naturen, men andre øger faktisk diversiteten.

Biotop

Områder, der opfylder planters og dyrs krav til levested.

Bæredygtig

– vil sige at noget fungerer på sådan en måde at det "kan bære". At det altså ikke underminerer sin egen videre funktion på længere sigt, men kan fortsætte med mindre andet støder til udefra.

"Dyrknings-ørkenen"

For de vilde arter af planter, svampe og dyr, er en intensivt dyrket mark et ekstremt fjendtligt miljø med tidvis mangel på dækning, til andre tider forgiftning; det meste af tiden total fødevaremangel, og hele tiden en stor mangel på varieret miljø med f.eks. drikkevand, redemuligheder osv.

Fredninger

Se afsnittet "Hvordan forvaltes naturen i Danmark" (s. 25)

Fredskov

Se afsnittet "Hvordan forvaltes naturen i Danmark" (s. 25)

Funga

= svampe "flora". Men da svampe ikke er planter, hører de ikke til floraen. De har deres eget rige; fungae, af latin fungus = svamp.

Halv-urbane

Prægede af at ligge nær storby. Med luftforurening, støj, trafik osv.

Infrastruktur

Veje, jernbaner, elledninger, rørledninger osv. – alt hvad der hører til af tekniske anlæg til at binde samfundets forskellige ender sammen.

Korridor

Se 'spredningskorridor.'

Moræne

Blanding af sten, grus, sand og ler, som istidsgletscherne aflejrede.

MVJ-midler

EU-tilskud til kompensation for at undlade visse former for dyrkningspraksis efter særlige regler (jvf. SFL-områder).

Naturnetværk

Et sammenhængende netværk af natur der skaber korridorer mellem naturområder.

Naturplan

Dokument med kort og tekster, som gør rede for hvad der findes af naturværdier på en given ejendom (eller anden geografisk enhed), og hvilke muligheder der er for at bevare, fremme eller genskabe dem. Og som opstiller prioriteringer for det hele ud fra værdi, sårbarhed, truetthed, kostbarhed osv. – men som ikke nødvendigvis behøver føre direkte til en handlingsplan.

Overdrev

Tørt, næringsfattigt græsareal med mange plante-, svampe- og insektarter. Se s. 12.

§3 - områder

Se afsnittet "Hvordan forvaltes naturen i Danmark" (s. 25)

Plukhugst

Traditionel driftsform, hvor enkelte træer fældes efterhånden som de modnes til salg, fremfor samlet fældning af hel flade.

Reservat

Se 'Natur- og vildtreservater' i afsnittet "Hvordan forvaltes naturen i Danmark" (s. 25)

Rødliste

Fortegnelse over sjældne arter. Se mere via link i litteraturlisten.

SFL-områder

Landbrugsarealer med mulighed for EU-tilskud efter særlige regler (jvf. MVJ-ordninger).

Spredningskorridor

Sammenhængende eller nært liggende små naturområder, som kan bruges af det åbne lands dyr og planter, når de skal sprede sig mellem biotoperne.

Stævningskov

Gammeldags drevet skov, hvor træerne skæres af nær roden, men får lov at skyde op igen og danne nye stammer på samme rod. F.eks. hvert 10. eller 20. år.

Tunneldal

Lang smal dal dannet af isdækket smeltevandsflod i istiden.

Urbane

Bymæssige

Økobase

Enkel, primitiv facilitet for undervisning og natur-vejledning i skoven. Med eller uden (aflåst) redskabsrum til undersøgelsesudstyr m.v.

Brandmandens Lov:

Et udtryk for en prioritering af forvaltningen af naturen:

1. Stands ulykken, dvs. red først det akut truede. Det kan være at bevare oprindelig og værdifuld natur.
2. Forebyg videre ulykker, dvs. beskyt det, der kan komme i farezonen. Det kan f.eks. betyde at tilgodese gamle naturminder/kulturspor med naturmæssig værdi/potentiale eller at beskytte og udvide velbevarede biotoper.
3. Prøv at rette op på skaderne. Det kan gøres ved at genoprette naturmæssigt forringede biotoper eller ved at skabe ny natur, f.eks. gennem skovrejsning.

Litteraturliste

Danmarks Naturfredningsforening, 2004. Fremtidens natur i Danmark. Forlaget Rhodos.

Danmarks Naturfredningsforening, Roskilde Lokalkomite 2004. Vand gir liv i Roskilde. Folder.

Danmarks Naturfredningsforening, 2006. Praktisk guide for Kogræsserforeninger. Hæfte.

Danmarks Naturfredningsforening, Gundsø lokalkomite og Roskilde Amt 2004, Vandreture langs Roskilde Fjord.

Faktacenter for Biodiversitet og Terrestrisk Natur (B-FDC): Den danske Rødliste. <http://redlist.dmu.dk> (Internetbaseret, løbende opdateret).

Flensted, Knud, for Hovedstadsområdet, 1987. Ramsødalen. Arbejdsdokument nr. 52.

Flensted, Knud, for Roskilde Amt, 2004. Ynglende fugle i Ramsødalen.

Gundsø Kommune, 2002. Næste stop Gundsø. Folder.

Gundsø Kommune, 2003. Naturperler i Gundsø. Folder.

Gundsø Kommune, 2004 "Fortidsminder i Gundsø", den tredje og sidste i serien "Næste stop Gundsø", Folder.

Hindsbo, Ole et al. "Natur og kultur i Ramsø Kommune". Folder 1992. Udgivet med støtte fra: Ramsø Kommune - Unibank - MEFA - Polyfilla - Roskilde Amt.

Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen, 1984. Danmarks større nationale naturområder.

Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, 2005: "Handlingsplan for fredning" (kan ses på www.skovog-natur.dk).

Olsen, Søren, 1998. Danmarks Natur. Danmarks Naturfredningsforening, Politikens Forlag.

Roskilde Amt. Roskilde Fjord – områdeplan for naturforvaltning.

Wilhelmudvalgets slutrapport. Fødevare- og Miljøministeriet. 2001.

Danmarks
Naturfredningsforening

Du har brug for naturen. Og den har brug for dig!